

PAULINA PERET-DRAŻEWSKA

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

SPOŁECZEŃSTWO „GLOBALNEJ ZMIANY” W ŚWIADOMOŚCI MŁODZIEŻY

ABSTRACT. Peret-Drażewska Paulina, *Społeczeństwo „globalnej zmiany” w świadomości młodzieży* [Society Oriented to a Global Change in the Consciousness of Young People]. *Studia Edukacyjne* nr 30, 2014, Poznań 2014, pp. 189-211. Adam Mickiewicz University Press. ISBN 978-83-232-2756-4. ISSN 1233-6688

The primary aims of the article are the evaluation of the peers' generation by a group of young people and the views and opinions of the researched group on society in constant global change. Young people constitute a social group that is particularly involved with the reality of permanent change. Aside from changes existing in the outside world, young people are challenged by a number of changes coming from their inner psychosocial state. Young people are therefore, so to say, in a double situation of being 'in-between' - the inner and the outer one. It is a difficult task for young people to find permanent 'land' in the 'liquid sea' of omnipresent changes. Because of those issues, young people of secondary schools became the object of the theoretical analysis and the research process, the choice made due to developmental changes of adolescence corresponding to the idea of research.

Key words: youths, globalization, social orientations, generation

Jednostka jest nierozzerwalnie związana z wymiarem czasoprzestrzennym własnej egzystencji. Ze względu na owe powiązania istotna jest świadomość podmiotu w kwestii specyfiki zastanych warunków społeczno-kulturowych. Dokonujący się życiowy bieg zdarzeń, osadzony w konkretnej czasoprzestrzeni, napawa jednostkę refleksją nad właściwościami otoczenia społecznego, który jest blisko powiązany z codziennym funkcjonowaniem jednostki oraz jej ogólnym rysem psychospołecznym.

Zjawiska socjokulturowe, których podłoże stanowi jakość relacji jednostka a teraźniejsza rzeczywistość społeczno-kulturowa, kreowane są w znacznej mierze przez obecnie panujące warunki środowiskowe. Stają się

one głównym punktem wyjścia do refleksji nad szeroko pojętą problematyką funkcjonowania społeczno-kulturowego jednostki we współczesnym świecie. Uwikłanie jednostki partycypującej w społeczno-kulturowym wymiarze zglobalizowanego świata wymaga rozpatrywania zagadnień dotyczących współczesnej młodzieży w odniesieniu do zastanych warunków społeczno-kulturowych. Z uwagi na wyżej wymienione kwestie, poniższa narracja skoncentrowana będzie na opisie rzeczywistości społeczno-kulturowej, będącej wstępem do niniejszego artykułu¹.

O społeczeństwie globalnej zmiany

Punktem wyjścia jest podkreślenie zasięgu procesów globalizacyjnych, które osiągnęły wymiar ogólnoświatowy – „globalizacja to to, co się dzieje z nami wszystkimi”². Globalizacja to słowo klucz na nazwanie jakości przejawów życia społecznego. W ujęciu W. Burszty,

globalizacja stała się pojęciem spetryfikowanym, a jej najbardziej rutynowa wykładnia ujmuje ją jako wyraz kondycji współczesnego świata, w którym szybki przepływ albo cyrkulacja kapitału, ludzi, dóbr, wyobrażeń i ideologii, bez liczenia się z granicami narodowymi, nieustannie wciąga większość globu w sieci wzajemnych związków, skąd bierze się w szczególności jakościowa zmiana w naszym odczuwaniu relacji czasowo-przestrzennych³.

Z powyższej definicji wyłania się wielowymiarowość oraz złożoność tego pojęcia, będącego próbą postawienia diagnozy na temat jakości współczesnego świata. Procesy globalizacyjne nie stanowią wyłączności wpływu na kształt świata, ale jawią się jako „gwiazda przewodnia czy siła kształtująca świat”⁴ – jak to ujmuje T.L. Friedman. Globalizacja wpływa „na wszystkie odwieczne emocje i aspiracje ludzkie. Jest to złożony dramat, którego ostatni akt nie został jeszcze napisany”⁵. Wielowymiarowość i złożoność procesów globalizacyjnych wyraża się w tym, iż

---

¹ Zaprezentowane w niniejszym artykule rozważania teoretyczne oraz wyniki badań empirycznych stanowią fragment rozprawy doktorskiej: *Obraz współczesnej młodzieży postrzegany z perspektywy rówieśników* (2013), napisanej przez autorkę pod kierunkiem prof. UAM dr hab. Agnieszki Cybał-Michalskiej.

² Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika?* Warszawa 2000, s. 72.

³ W.J. Burszta, *Różnorodność i tożsamość. Antropologia jako kulturowa refleksyjność*, Poznań 2004, s. 95.

⁴ T.L. Friedman, *Lexus i drzewo oliwne. Zrozumieć globalizację*, Poznań 2001, s. 17.

⁵ Tamże.

w jej ramach znajdzie się miejsce zarówno dla zderzenia, jak i homogenizacji cywilizacji; zarówno dla katastrof ekologicznych, jak i niezwykłych działań ratujących środowisko naturalne; zarówno dla triumfu liberalizmu i kapitalizmu wolnorynkowego, jak i kontrreakcji na nie; zarówno dla trwałości państw narodowych, jak i pojawiania się potężnych, indywidualnych, niepaństwowych graczy⁶.

Istotność procesów globalizacyjnych wynika również z faktu, iż są one nieuniknione. Jak ilustruje to T.L. Friedman,

globalizacja jest dla mnie czymś w rodzaju wschodu słońca. W zasadzie to dobrze, że słońce wschodzi każdego ranka. Przynosi to więcej korzyści niż szkód, zwłaszcza jeśli chodzi się w czapce z daszkiem i ciemnych okularach. Ale nawet gdyby było mi to obojętne, nic bym nie miał do gadania w tej sprawie. Ono i tak co rano by wstawało⁷.

Globalizacja ujmowana jest jako „proces żywiołowy, nad którym nikt nie sprawuje (i sprawować nie może) skutecznej kontroli”⁸, co ukazuje złożoność oraz wielowymiarowość tego zagadnienia.

Społeczno-kulturowy wymiar globalizacji odnosi się do zmiany relacji interpersonalnych, stylu życia we współczesnym świecie oraz obrazu kultury w świecie ponowoczesnym (A. Giddens).

Wymiar socjologiczny oznacza położenie akcentu na konsekwencje strukturalne tego zespołu zjawisk takich jak np. załamanie się sztywnych granic społeczeństw narodowych i erupcję wielości form organizacji społecznej, zarówno na poziomie ponadnarodowym, jak i lokalnym czy regionalnym⁹.

Kulturowa arena globalizacji zajmuje się przekazem idei, wartości i dóbr kulturowych z centrum świata na peryferie, co wyraża się procesem amerykanizacji świata. Kulturowy wymiar globalizacji to rozpatrywanie dyskursu globalizacji jako współzależności i przenikania wzorców kulturowych, prowadzącej do unifikacji kultur *vs* eksponowania odmienności kulturowej. Jak określił L. Korporowicz,

kulturowe procesy współczesnej globalizacji toczą się między kilkoma biegunami, w tym pomiędzy heterogenizacją a homogenizacją, dekontekstualizacją a rekontekstualizacją, dekompozycją a rekompozycją, deterytorializacją a reterytorializacją, transkulturową a internalizacją¹⁰.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże, s. 17-18.

⁸ E. Wnuk-Lipiński, *Świat międzyepoki*, Kraków 2004, s. 13.

⁹ M. Kempny, G. Woroniecka (red.), *Religia i kultura w globalizującym się świecie*, Kraków 1999, s. 9.

¹⁰ L. Korporowicz, za: M. Golka, *Kultura w przestrzeni globalnej*, [w:] *Społeczne problemy globalizacji*, red. Z. Blok, Poznań 2001, s. 88.

Globalizacja służy do opisu zjawisk zachodzących współcześnie w przestrzeni kulturowej¹¹. Jakie to są zjawiska? Przede wszystkim, należy zauważyć, że w kulturze globalnej główną oś narracji stanowi kultura masowa, a więc adresowana do odbiorcy traktowanego jako jednolita masa. W ujęciu A. Kłoskowskiej, kultura masowa rozumiana jest jako

przekazywanie wielkim masom odbiorców identycznych lub analogicznych treści płynących z nielicznych źródeł oraz do jednolitych form zabawowej, rozrywkowej działalności wielkich mas ludzkich¹².

Ów ludyczny charakter kultury masowej stał się przyczyną przeciwstawiania kultury masowej kulturze wyższej. Jest to również główny argument w dyskursie krytyki kultury masowej. Z przedstawionej definicji wynika kolejna znamienna cecha „masowości” kultury. Otóż, niewielka grupa nadawców wpływa na decyzje, potrzeby, upodobania „wielkiej masy odbiorców”. Nierówność sił sprawia, iż wymogiem kultury masowej jest konieczność podporządkowania się jej decydentom, a co za tym idzie ujednolicenia sposobu rozumienia rzeczywistości. Takie założenie niesie za sobą standaryzację kultury i stworzenie w ten sposób zjednoczonej, światowej kultury. Odmienne stanowisko zakłada, iż współcześnie w dobie panowania Internetu jako głównego medium informacyjnego nastąpiła inwersja kierunku przekazu nadawca-odbiorca. Obecnie to nie nadawcy, lecz odbiorcy podejmują decyzje o stopniu „masowości” przekazu kulturowego¹³. Poglądy na temat kierunku oddziaływań kultury popularnej – w stronę emancypacji czy zniewolenia¹⁴ wynikają z ustosunkowania się do kwestii posiadania władzy nad społeczeństwem masowym.

Z kulturą masową wiąże się pojęcie popkultury, której znamienną cechą jest wszechdostępność oraz niski nakład finansowy, co przesądza o jej popularności – na co wskazuje sama nazwa pojęcia¹⁵. W popkulturę wpisuje się przenikanie sztuki do codzienności, obyczaju oraz tradycji¹⁶. Rozpatrując kwestię sposobu rozumienia istoty kultury popularnej należy zauważyć, że definicja owego zagadnienia „opiera się na sposobie jej teoretycznego wyja-

¹¹ M. Kempny, *Globalizacja*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. I, Warszawa 1998, s. 242.

¹² A. Kłoskowska, *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Warszawa 2005, s. 95.

¹³ Patrz: Z. Melosik, T. Szkudlarek, *Kultura, tożsamość i edukacja – migotanie znaczeń*, Kraków 2009, s. 120.

¹⁴ M. Troszyński, *Kultura popularna – emancypacja czy zniewolenie?* [w:] *Od kontrkultury do popkultury*, red. M. Golka, Poznań 2002, s. 59-74.

¹⁵ A. Kłoskowska, za: W.J. Burszta, *Różnorodność i tożsamość. Antropologia jako kulturowa refleksyjność*, Poznań 2004, s. 46.

¹⁶ J. Fiske, za: W.J. Burszta, *Różnorodność i tożsamość*, s. 46.

śniania i oceniania”¹⁷. Każda teoria kultury popularnej postrzega ją w odmiennym kontekście. Jako przykład posłuży definicja teorii postmodernizmu, która ujmuje kulturę popularną wraz z mass mediaми jako siłę twórczą porządku społecznego oraz element konstytuujący stosunki społeczne¹⁸. Znacząca rola mediów w popkulturze wyraża się w procesie medializacji, rozumianej jako wymóg prezentacji za pośrednictwem mass mediów każdego działania i wymiaru kultury, jeśli mają one zyskać wymiar szerszej istotności¹⁹. Mówiąc o koegzystencji i wzajemnej zależności rzeczywistości popkulturowej ze środkami masowego przekazu, należy nadmienić, iż cechą charakterystyczną popkultury jest upozorowanie (Z. Melosik), czyli wytwarzanie rzeczywistości przez mass media zamiast jej odzwierciedlenia, co prowadzi do sytuacji, kiedy realność naśladowuje fikcję, a nie odwrotnie²⁰.

Zasadność analizy dyskursu kultury popularnej wynika z jej podwójnego wiązania jednostek ze światem: przez jej pryzmat odbieramy rzeczywistość, która jest jednocześnie przez nią kreowana²¹. Kolejnym argumentem mówiącym o istotności niniejszego zagadnienia jest fakt, iż obecnie każda jednostka z krajów rozwiniętych bądź rozwijających się partycypuje w owej kulturze niezależnie od zajmowanego stanowiska (elit dominujących czy mas odbierających), bowiem elity nadające kształt popkulturze również stają się jej członkami i odbiorcami. Jedyną cechą różnicującą jest świadomość istnienia odmiennych form kulturowych²². Konieczność podejmowania prób zrozumienia zjawisk popkulturowych wynika również z faktu, iż wytwarzają one metakulturę, czyli „kulturę, która mówi o innej kulturze i nieustannie wytwarza warunki ku temu, aby komentować i projektować kolejne poziomy własnej ekspansji”²³.

Głównymi założeniami kultury popularnej, będącymi znacznikiem nadającym jej kształt, jest prymat przyjemności (Z. Melosik), rozumiany jako uzyskiwanie przez wszystkich osobistej satysfakcji z przekazu kulturowego niezależnie od różnicowań indywidualnych, ponieważ konstrukcja przekazu jest wieloznaczna i uniwersalna. Kolejną kategorią popkultury jest kon-

¹⁷ D. Strinaci, *Wprowadzenie do kultury popularnej*, Poznań 1998, s. 12-13.

¹⁸ Tamże, s. 179.

¹⁹ M. Krajewski, *Kultury kultury popularnej*, Poznań 2003, s. 22.

²⁰ Patrz: Z. Melosik, *Młódzież i styl życia: paradoksy pop-tożsamości*, [w:] *Młódzież. Styl życia i zdrowie. Konteksty i kontrowersje*, red. Z. Melosik, Poznań 2001.

²¹ M. Krajewski, *Kultury*, s. 7.

²² Tamże, s. 21.

²³ W.J. Burszta, W. Kuligowski, *Sequel. Dalsze przygody kultury w globalnym świecie*, Warszawa 2005, s. 17.

trola interpretowana jako umiejętność podejmowania decyzji, kierowania i panowania nad biegiem wydarzeń życiowych. Jest to dość trudne zadanie, z uwagi na rozbieżność między wymogiem sprawowania kontroli a współczesnymi warunkami społecznymi, które uniemożliwiają wywiązanie się z tego obowiązku współczesności²⁴.

Popkultura kreowana jest poprzez poszczególne jej elementy, które M. Krajewski nazwał „kulturami kultury popularnej”. Pierwszy trend stanowi kultura alienacji, której istotą jest akceptacja wszelkiego rodzaju odmienności, różnorodności wyznawania wartości osobistych, co pociąga za sobą społeczny relatywizm aksjologiczny. Kolejnym wymiarem popkultury jest kultura okrucieństwa, wszechobecna we współczesnych mass mediach. Celem obrazów brutalności nie jest żaden przekaz moralny. Stały się one jako autoteliczne, estetyczne i wręcz pożądane z racji cechy współczesności, jaką jest poszukiwanie wrażeń. Następną kulturę kultury popularnej stanowi kultura transparentności, której założeniem jest ujednoczenie rzeczywistości poprzez likwidację granic pomiędzy tym co osobiste a społeczne, co prowadzi do totalnej jawności poczynań jednostek na każdym polu działalności ludzkiej. Trend czwarty to kultura repetycji, czyli odtwarzania przeszłości w celu zrozumienia teraźniejszości. Ostatnim wymienionym przez M. Krajewskiego trendem jest kultura aromatyzacji, rozumianej jako komercjalizacja zapachów i zarazem zmniejszająca wagę zmysłowego postrzegania świata²⁵. Współczesne przeobrażenia świata idące w kierunku uwypuklenia społeczeństwa i kultury popularnej doprowadziły do wykształcania się tzw. pop-tożsamości²⁶. Poniżej zostanie dokonana prezentacja komponentów, a zarazem źródeł tożsamości popkulturowej²⁷.

Niezwykle istotnym elementem kultury popularnej oraz globalizacji jest ideologia konsumpcjonizmu, rozumianej nie jako „zwykłe” nabywanie dóbr, ale jako postawa polegająca na zbyt dużej i nadmiernej konsumpcji dóbr materialnych i usług, bowiem

nie wszystkie zakupy kwalifikują się jako konsumpcja w aspekcie nas tutaj interesującym (...) wyodrębnić należy takie, które charakteryzują się szczególną intensywnością oraz korzystaniem z oferty rynkowej bez wyraźnej troski o środki finansowe (...) Wyraża się to w kupowaniu bez zastanowienia się, kupowaniu w najlepszych sklepach, kupowaniu czegoś co nie jest wcale... potrzebne²⁸.

²⁴ M. Krajewski, *Kultury*, s. 35-43, 95-105.

²⁵ Tamże, s. 105-113.

²⁶ Patrz: Z. Melosik (red.), *Młodzież*.

²⁷ Patrz: Z. Melosik, *Młodzież i styl życia*.

²⁸ M. Golka (red.), *W cywilizacji konsumpcyjnej*, Poznań 2004, s. 7.

A zatem, „konsumpcjonizm nie polega na zaspokajaniu pragnień, ale na wzbudzaniu pragnienia posiadania nowych pragnień²⁹. Z racji niekończącego się procesu produkcji pragnień, konsumpcja „nie ma kresu, granic”³⁰. Istotą kultury konsumpcji nie jest sam akt zakupu i użytkowania przedmiotów. Esencją jest konsumowanie wszystkiego (nie tylko przedmiotów – współcześnie wszystko może być towarem konsumpcyjnym)³¹, dla wszystkich (nie tylko jednostkowe korzyści – budowanie tożsamości, ale też społeczny wymiar konsumpcji jako wyznacznika statusu społecznego)³², wszędzie (nowe środki i świątynie konsumpcji)³³, za wszelką cenę, ze wszystkimi tego następstwami.

Kolejną cechą nowoczesnego wymiaru konsumpcjonizmu jest poszukiwanie wrażeń.

To nie żądza kupowania i posiadania, nie gromadzenie dóbr w materialnym, namacalnym sensie tego słowa; tutaj chodzi o wzbudzenie nowych, nieznanych dotąd wrażeń. Konsumenci są przede wszystkim zbieraczami wrażeń; kolekcjonują rzeczy jedynie wtórnie, jako pochodne doznań³⁴.

W płynnej, szybko zmieniającej się rzeczywistości istotą konsumpcji jest „szybkie nabywanie i szybkie pozbywanie się przedmiotów”³⁵. Konsumpcja ma na celu dostarczenie przyjemności, co ma związek ze znamieną cechą współczesnego życia w kulturze hedonistycznej i egoistycznej³⁶. Kultura popularna jako podstawa wszelkiego rodzaju przyjemności, wiąże się z zagrożoną pozycją przyjętej społecznie klaryfikacji aksjologicznej³⁷. Oprócz przyjemności konsumpcjonizm staje się substytutem szczęścia. A skoro konsumpcja „zazwyczaj obiecuje więcej niż może jednostce dać”³⁸, to owa przyjemność i szczęście okazują się złudne, krótkotrwałe i puste.

²⁹ Z. Bauman, *Płynne życie*, Kraków 2007, s. 144.

³⁰ M. Golka, *Wchodzenie w cywilizację konsumpcyjną*, [w:] *Nowe style zachowań*, red. M. Golka, Poznań 2001, s. 178.

³¹ Patrz: G. Ritzer, *Magiczny świat konsumpcji*, Warszawa 2009.

³² Patrz: Y. Terada, *Rozwój społeczeństwa konsumpcyjnego i różne koncepcje wolności*, [w:] *W cywilizacji konsumpcyjnej*, red. M. Golka, Poznań 2004.

³³ Patrz: G. Ritzer, *Magiczny świat*.

³⁴ Bauman Z., *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika?* Warszawa 2000, s. 99.

³⁵ Tamże, s. 131; Patrz: Z. Melosik, *Młodzież i styl życia*.

³⁶ Patrz: W. Godzic, *Przyjemności konsumowania i konsumowanie przyjemności*, [w:] *Oglądanie i inne przyjemności kultury popularnej*, red. W. Godzic, Kraków 1996; także: Z. Melosik, *Młodzież i styl życia*.

³⁷ M. Krajewski, *Kultury*, s. 41.

³⁸ M. Golka, *Wchodzenie w cywilizację konsumpcyjną*, [w:] *Nowe style zachowań*, s. 178.

Wymogiem współczesności jest „życie w biegu” oraz konieczność mobilności i elastyczności, gdyż podstawową kategorią globalizacji jest zmiana. Prymat zmiany i szybkiego życia niosą ze sobą brak refleksyjności i szczegółowości w postrzeganiu świata. Wszystko ma swój kres, a zatem nie ma potrzeby zatrzymania się choć na chwilę. Owe nastawienie prowadzi do ukierunkowania na przyszłość oraz powierzchowność działania i kontaktów interpersonalnych³⁹. Kultura popularna cechuje się wymiarem „natchmiastowości” i niecierpliwości, stąd zobrazowana została metaforą „kultura typu instant”, której wyznacznikami stało się hasło: *fast food, fast sex, fast car* oraz należałoby dodać – *fast communication*⁴⁰.

Kolejnymi komponentami globalnego świata są: informacja – komunikacja – media. W ujęciu A. Giddensa,

handel, nowe technologie informacyjne, międzynarodowe media i globalna migracja przyczyniają się do swobodnego przenikania treści kulturowych przez granice państw. Wielu ludzi uważa, że na świecie panuje jednolity porządek informacyjny – że istnieje potężna sieć szybkiej wymiany ogromnej liczby informacji⁴¹.

Nowoczesne technologie informacyjne i komunikacyjne oraz media masowe są niejako podłożem trzeciej fali globalizacji we wszystkich jej wymiarach, dlatego należy zaznaczyć ich rolę w kulturze popularnej. M. Golka jako jeden ze współczesnych mechanizmów globalizacji wymienił międzynarodowe transfery technologii, zorganizowanie sieci transportu i komunikacji oraz globalną dostępność mediów⁴². Mówiąc o mediach należy zauważyć, iż to one niejako kształtując nasze postrzeganie rzeczywistości sprawiają, iż jesteśmy w pewien sposób jednomyślni. Globalizacja medialna to ogólnodostępność i wszechobecność nowoczesnych technologii oraz ujednoczenie charakteru przekazywanych informacji. Informacja to najcenniejsze bogactwo współczesnego świata.

Informacja staje się towarem bardziej poszukiwanym niż towary przemysłowe. Ona zapewnia władzę, powodzenie, prestiż, bogactwo. Stąd ma miejsce walka o informację, występują przypadki kradzieży informacji, a międzynarodowi potentaci dążą do monopolizacji źródeł informacji i środków ich przekazywania⁴³.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Patrz: Z. Melosik, *Młodość i styl życia*.

⁴¹ A. Giddens, *Socjologia*, Warszawa 2004, s. 85.

⁴² M. Golka, *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Poznań 1999, s. 125-126.

⁴³ T. Buksiński, *Spółczesność informatyczna i komunikacyjna*, [w:] *Spółczesne problemy globalizacji*, red. Z. Blok, Poznań 2001, s. 35.

Możemy zatem mówić o istnieniu społeczeństwa informacyjnego⁴⁴. Media i technologie informacyjne sprawiają, że czas i przestrzeń przestały mieć znaczenie. Świat „zmniejsza swoje rozmiary”, bowiem „komunikacja wymaga coraz mniej czasu, który niemalże traci wymiar, kurcząc się do jednej chwili. Przestrzeń i jej wyznaczniki przestają się liczyć”⁴⁵.

W chwili, gdy czas i przestrzeń przestały mieć znaczenie, dużą rolę zaczęła odgrywać mobilność⁴⁶. Pojęcie mobilności ujmowane jest jako szeroko rozumiana zmiana (miejsca zamieszkania, pracy, stylu życia, relatywizmu wartości) oraz elastyczność, czyli umiejętność dostosowywania się do ciągle zmieniającego się płynnego świata (Z. Bauman)⁴⁷. Są to podstawowe wymogi globalizacji. Bowiem

nie można stać w bezruchu na ruchomych piaskach (...) Dzisiaj wszyscy jesteśmy w ruchu (...) Większość z nas jest w ruchu nawet wtedy, gdy fizycznie stoimy w miejscu (...) nigdzie jednak nie pozostając na dłużej, zawsze jako goście, nigdy nie czujemy się u siebie⁴⁸.

Kolejną istotną cechą wielokulturowości jest płaszczyzna interakcji międzykulturowej, którą podkreślał L. Korporowicz wprowadzając pojęcie międzykulturowości rozumianej jako

transkulturowy charakter procesów wzajemnego uczenia się, włączanie w obszar własnych standardów i wartości kulturowych wartości innych grup w sposób daleki od wymuszania i asymilacji⁴⁹.

Wielokulturowość, czyli spotkanie kultur i dialog między nimi wymaga osadzenia tożsamości jednostkowej na podłożu kulturowym. W ten sposób wyłania się kategoria tożsamości kulturowej, która stanowi punkt wyjściowy jakości zjawiska wielokulturowości. Tożsamość kulturowa ujmowana jest jako

identyfikacja z wartościami niesionymi i propagowanymi przez kulturę danej zbiorowości społecznej, czyli internalizacja określonych, przestrzeganych w danej grupie norm i wartości oraz sposobów interpretowania zachowań i zdarzeń⁵⁰.

⁴⁴ Patrz: J. Naisbitt, *Megatrendy*, Poznań 1997, s. 29-62.

⁴⁵ Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika?* Warszawa 2000, s. 19.

⁴⁶ „Po zakończeniu wojny z przestrzenią mobilność stała się najsilniejszym czynnikiem stratyfikacji społecznej i przedmiotem powszechnej zazdrości” (Z. Bauman, *Globalizacja*, s. 14).

⁴⁷ Koncepcja płynnej nowoczesności oraz płynnego życia Z. Baumana.

⁴⁸ Z. Bauman, *Globalizacja*, s. 92-93.

⁴⁹ M. Korporowicz, *Wielokulturowość i międzykulturowość*, [w:] *U progu wielokulturowości*, red. M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński, Warszawa 1997, s. 69.

⁵⁰ H. Mamzer, *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*, Poznań 2003, s. 107.

M. Golka traktuje wielokulturowość jako

współwystępowanie na tej samej przestrzeni dwóch lub więcej grup społecznych o odmiennych kulturowych cechach dystynktywnych: wyglądzie zewnętrznym, języku, wyznaniu religijnym, układzie wartości, które przyczyniają się do wzajemnego postrzegania odmienności z różnymi tego skutkami – od otwartego antagonizmu, poprzez koegzystencję, do pełnej akceptacji i współdziałania⁵¹.

Jakość relacji międzykulturowych wynika z ustosunkowania się do grup odmiennych oraz postrzegania własnej grupy przez pryzmat umiejscowienia jej na tle całościowego wymiaru kulturowego. Możliwe jest postrzeganie innych kultur przez pryzmat etnocentryzmu bądź relatywizmu. Etnocentryzm wyraża się w ujmowaniu własnej grupy kulturowej jako dominującej, zaś inne jako jej podległe. Taki pogląd niesie ze sobą brak efektywnego współdziałania między grupami, narzucenie zasad postępowania oraz niechęć do innej grupy⁵². Z kolei relatywizm to traktowanie innych grup kulturowych jako zupełnie nieodmiennych, niezwiązanych, a przez to mogących funkcjonować jako niezależne podmioty. Takie ujęcie stwarza zagrożenie szerzenia postawy „obojętności” wobec odmiennych kultur, a przez to brak relacji międzykulturowych⁵³. Propozycją koegzystencji kultur, która stanowiłaby płaszczyznę do nawiązania poprawnych kontaktów kulturowych jest tworzenie tożsamości kulturowej, która nie naruszałaby podstaw tożsamościowych grup odmiennych⁵⁴. Są to założenia wielokulturowości nazwanej oficjalną, której podstawową tezą jest

uznanie równości wszystkich kultur niezależnie od ich geograficznego, rasowego czy religijnego pochodzenia. Nie ma kultur wyższych lub niższych, lepszych lub gorszych, są natomiast kultury odmienne, różne, które trzeba zrozumieć i tolerować⁵⁵.

Multikulturalizm zakłada umiejętność akceptacji kulturalnych odmienności z uwzględnieniem lojalności wobec państwa. Podstawą wielokulturowości jest tolerancja oraz akceptacja różnorodności⁵⁶.

Drugim istotnym zjawiskiem kulturowym jest akulturacja. Pojęcie to rozumiane jest jako

proces zmian kulturowych zachodzący między grupami oraz między grupami i jednostkami reprezentującymi odmienne systemy kulturowe; przekształcenia polegają

⁵¹ M. Golka, *Oblicza wielokulturowości*, [w:] *U progu wielokulturowości*, s. 54-55.

⁵² Jasińska-Kania, za: H. Mamzer, *Tożsamość w podróży*, s. 39.

⁵³ H. Mamzer, *Tożsamość w podróży*, s. 38-39.

⁵⁴ Tamże, s. 47.

⁵⁵ E. Możejko, *Wielka szansa czy iluzja: wielokulturowość w dobie ponowoczesności*, [w:] *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Katowice 2007, s. 147.

⁵⁶ Tamże, s. 151.

na adaptacji obcych treści do własnej kultury, eliminacji treści rodzimych, modyfikacji niektórych elementów i tworzeniu treści synkretycznych⁵⁷.

W globalnym świecie mamy do czynienia z dwoma trendami akulturacji: tendencją integracyjną (ujednoczenie wartości kulturowych), tendencją różnicującą (separatyzm kultur i narodów)⁵⁸.

Podsumowując wątek skoncentrowany na homogeniczności kultury globalnej, można uznać, iż stanowi ona pewnego rodzaju kulturę uniwersalną, której elementami są:

wartości elementarne, które są wspólne dla wszystkich społeczeństw; elementy wspólne cywilizowanym społeczeństwom; przekonania, wartości i doktryny przyjmowane obecnie przez wielu ludzi z kręgu kultury zachodniej oraz przez niektórych należących do innych kręgów kulturowych; rozpowszechnienie się podobnych wzorców konsumpcji oraz kultury masowej⁵⁹.

Na uwagę zasługują fakt, iż

cywilizacja globalna powstaje dzięki działaniu dwóch odwiecznych tendencji społeczno-kulturowych: różnicowania i syntetyzowania kultury, które prawdopodobnie są odpowiedzią na dwie odwieczne tęsknoty człowieka: chęć narzucenia przemocą czy dobrowolnego upodobania do jednych ludzi i ich kultury, a oddzielenia się, odizolowania od innych ludzi i ich wartości⁶⁰.

Na przeciwnym biegunie ujmowania zjawiska globalizacji znajduje się heterogeniczny wymiar postrzegania kultury globalnej.

Globalizacja i kultura masowa uruchomiły – paradoksalnie – zapotrzebowanie na różne lokalne i jednostkowe tożsamości na niespotykaną dotąd skalę, mimo iż znikają kody rodzimych kultur, bo ich uczestnikom często wewnątrz nich trudniej się ze sobą porozumieć niżeli z podobnymi sobie (społecznie, zawodowo czy demograficznie) przedstawicielami innych kultur⁶¹.

M. Golka stwierdza, iż

procesy globalizacji zmieniły oblicze świata, a my nie potrafimy tego oblicza dokładnie scharakteryzować. Świat stał się, o dziwo, bardziej tajemniczy i nieokreślony niż był wcześniej. I może jest obecnie tym, co dawniej sformułowali myśliciele średnio-

⁵⁷ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3867111>, [dostęp: 6 III 2011].

⁵⁸ J. Miluska, *Psychologiczne konsekwencje globalizacji w wymiarze kulturowym*, [w:] *Społeczne problemy globalizacji*, s. 92.

⁵⁹ S. Huntington, za: A. Ziętek, *Globalizacja a kultura*, [w:] *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Lublin 2002, s. 200.

⁶⁰ M. Golka, *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Poznań 1999, s. 112.

⁶¹ Tamże, s. 156.

wieczni na określenie Boga, a co zostało potem przypomniane przez Pascala oraz – niedawno – Borgesa: świat jest kulą, którego środek jest wszędzie, granice zaś nigdzie⁶².

Najtrafniejszą konkluzją niniejszego podrozdziału będą słowa U. Hannerza: „świat dzisiejszy to jedna wielka ekumena”⁶³. Warto zaznaczyć, iż we współczesnym rozumieniu pojęcia „ekumena” dotyczy ono znacznie szerszego obszaru globu ziemskiego, przy równoczesnym zacieśnianiu się więzi społecznych i większej dostępności ze względu na rozwój technologii komunikacyjnych.

Dyskurs nad „globalną ekumena” (U. Hannerz) kulturową ukazuje różnorodność kulturowych treści podlegających permanentnej interakcji. Zaprezentowane powyżej rozważania stanowią próbę przybliżenia tła teoretycznego na temat istoty procesów globalizacyjnych, szczególnie w wymiarze społeczno-kulturowym. Zrozumienie istoty „globalnej ekumeny” kulturowej przybliży do uchwycenia sytuacji młodych ludzi w obliczu trudności egzystencji w teraźniejszości. Ową esencję współczesnych warunków społeczno-kulturowych dokładnie określa uwaga, iż

jesteśmy świadkami przejścia od świata poszatowanego, uporządkowanego, do rzeczywistości wieloznacznej, niepewnej, różnorodnej, w której fundamentalną zasadą staje się przeżywanie ambiwalencji, albowiem współczesność to heterogeniczność, nieokreśloność, przypadkowość i chaos⁶⁴.

Młodzież jako uczestnik społeczeństwa globalnej zmiany

Zrozumienie istoty procesów globalizacyjnych umożliwia uchwycenie sytuacji młodych ludzi w obliczu trudności egzystencji w teraźniejszości. Opinia młodego pokolenia na temat współczesnego społeczeństwa jest szczególnie cenna, ponieważ to właśnie ludzie młodzi posiadając moc sprawczą zmian mają wpływ na kierunek rozwoju współczesnych społeczeństw. Podmiotem oddziaływań społecznych są jednostki stanowiące element składowy całości, jakim jest społeczeństwo. Zagadnienie to jest szczególnie istotne dla młodych ludzi, którzy wchodzą na arenę dorosłego życia społecznego zmagając się w wykonaniu zadania odnalezienia „swo-

⁶² Tamże, s. 165.

⁶³ U. Hannerz, za: *Socjologia. Przewodnik encyklopedyczny*, s. 64.

⁶⁴ A. Cybal-Michalska, *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata*, Poznań 2010, s. 7.

jego” miejsca w sieci powiązań społecznych, np. poprzez pełnienie coraz większej liczby ról, które wpływają na relacje jednostka – otoczenie. Zatem, istotne są opinie na temat grupy społecznej powiązanej jednością egzystencji w czasach płynnej nowoczesności. Zapoznanie się z opiniami współczesnej młodzieży na temat orientacji współczesnego społeczeństwa⁶⁵ stanowi cenną informację na temat odbioru rzeczywistości społeczno-kulturowej w percepcji osób młodych. Głos młodych jest istotnym wyznacznikiem mówiącym o relacjach na linii jednostka – społeczeństwo.

Niniejszy artykuł stanowi refleksję teoretyczno-empiryczną odnośnie opinii osób badanych na temat społeczeństwa globalnej zmiany. Punktem wyjścia do analizy oraz interpretacji wyników badań własnych będzie nar-

---

⁶⁵ Większość analiz naukowych na temat funkcjonowania współczesnej młodzieży ujmuje to zagadnienie przez pryzmat warunków społeczno-kulturowych, które niejako wyznaczają treść egzystencji adolescentów ponowoczesności. Zwarte wyjaśnienie powiązań funkcjonowania współczesnej młodzieży z aktualną przestrzenią społeczno-kulturową ukazane zostało w artykule U. Dębskiej oraz B. Tomaszewskiej: *Młodość epoki przemian. Niektóre osobowościowe wskaźniki trudności w dobrym funkcjonowaniu we współczesnej rzeczywistości*, [w:] *Młodość w zmieniającym się świecie*, red. A. Keplinger, Wrocław 2001. Autorki podkreślając relację człowiek-środowisko, odwołały się do terminu „ekologiczny”, który to wymiar ludzkiego bytu „polega na wyakcentowaniu znaczącej roli środowiska do właściwego funkcjonowania organizmu, ale w tych jego aspektach, które są istotne dla egzystencji (...). To, w jaki sposób organizm zachowa się czy zadziała, jest wypadkową interakcji między konkretnymi własnościami percypowanego środowiska, w którym przychodzi żyć, i licznych zmiennych odpowiedniowych” (U. Dębska, B. Tomaszewska, *Młodość epoki przemian*, s. 11-12). Chcąc poznać kondycję współczesnej młodzieży w obliczu ponowoczesnej formacji społeczno-kulturowej, należy dokonać analizy jej czynników. Jako główne cechy współczesnej młodzieży, wynikające z warunków egzystencji, wskazuje się bierność, pasywność, lęk, niepewność, postawa pesymistyczna, brak poczucia bezpieczeństwa. Świat permanentnej zmiany kształtuje u młodych tego typu cechy, które skutkują szeregiem konsekwencji często negatywnych. Jak zauważyły U. Dębska i B. Tomaszewska, „poddanie młodych ludzi dodatkowym oddziaływaniom niepokojów i napięć społecznych, ekonomicznych, nakładających się adolescencji na trudności związane z przejściem i wychodzeniem z okresu adolescencji i wejściem w dorosłe życie, może sprawiać, że nie mogą oni sobie z tym wszystkim poradzić. W konsekwencji mogą się nasilić zaburzenia i trudności adaptacyjne. Ujawniające się liczne anomalie w zachowaniach będą stanowiły swoisty sposób adaptacji do warunków i sytuacji społeczno-ekonomicznej” (U. Dębska, B. Tomaszewska, *Młodość epoki przemian*, s. 15). Autorki podjęły badania naukowe na grupie 94 studentów, stawiając za główny cel badawczy zbadanie form zachowań oraz cech osobowości grupy młodzieży, wyciągając wnioski badawcze i osadzając problem na płaszczyźnie społeczno-kulturowej. Podsumowując badania własne, podkreśliły nasuwający się z wyników badań wniosek, iż „ten otaczający młodych świat nie jest im przyjazny, nie jest światem ekologicznie czystym, w którym chcieliby i mogli się czuć jak na swoim miejscu. Stąd, być może, częste u młodych świadome nieuczestniczenie w tym, co się wokół dzieje naprawdę. Niepewny, niestabilizowany świat zewnętrzny w zetknięciu z osobowościami o przedstawionych cechach będzie sprzyjał postawom destrukcji, wycofania się, ucieczki oraz poczucia zagubienia, niemożności odnalezienia się w tym innym świecie, nasilaniu się licznych kryzysów” (U. Dębska, B. Tomaszewska, *Młodość epoki przemian*, s. 19).

racja odnosząca się do określenia podstawowych elementów procesu badawczego oraz socjodemograficznej charakterystyki badanej populacji.

Metodologiczne podstawy badań własnych

Zasadniczym celem postępowania badawczego było określenie poczucia tożsamości współczesnej młodzieży, analiza wybranych orientacji młodzieży, uchwycenie opinii sformułowanych przez młodych ludzi na temat specyfiki partycypacji w globalnym świecie, oceny pokolenia rówieśników oraz ocena własnej osoby w kontekście cech charakteryzujących innych młodych. Proces badawczy odnosi się zatem do kategorii społecznego spostrzegania innych, co w rezultacie ukaże obraz współczesnej młodzieży postrzegany z perspektywy rówieśników. Rozwiązanie problemów badawczych wymaga stosowania odpowiednich reguł postępowania badawczego, które zawierają się w określonej metodzie badawczej. Mając na uwadze cel eksploracji badawczych, w badaniu naukowym zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, która daje możliwość uzyskania informacji na temat obrazu współczesnej młodzieży, postrzeganego z perspektywy rówieśników oraz uchwycenia ogólnych tendencji i specyfiki zagadnienia stanowiącego przedmiot podjętych badań. W celu zebrania materiału badawczego umożliwiającego rozwiązanie postawionych problemów badawczych zastosowano technikę ankiety. Jej wybór wynika ze specyfiki badanego wycinka rzeczywistości społecznej oraz celów badawczych, które wskazują na konieczność uzyskania licznego materiału informacyjnego, który posłuży celom diagnostycznym w toku jego analiz.

Ankieta służąca realizacji założonych celów badawczych ma charakter dostosowany do problematyki badawczej i została dobrana do specyfiki grupy badawczej w wymiarze rozwojowym oraz społeczno-środowiskowym, która to próba badawcza była wcześniej wyselekcjonowana i zamierzona. Ankieta sporządzona została zgodnie z zasadami konstrukcji kwestionariusza ankiety oraz prawidłowego przebiegu sporządzania badania w myśl koncepcji metodologii badań naukowych. Należy podkreślić, że istotne jest postępowanie badacza zgodnie z etycznymi zasadami badań naukowych oraz ogólnymi regułami życia społecznego i relacji interpersonalnych. Oczywiście, zakładając pojawienie się pytań otwartych w kwestionariuszu ankiety, jako uzupełniającą technikę badawczą zastosowano analizę treści pytań otwartych w wymiarze jakościowym. Poszerza ona materiał badawczy o kontekst indywidualny, często niewidoczny w pytaniach zam-

kniętych, w których brakuje miejsca na osobiste opinie, uwagi, spostrzeżenia. Analiza treści pytań otwartych poszerzyła horyzont opisu badanego zjawiska w wyniku analizy zgromadzonego materiału ilościowego. Funkcją narzędzia badawczego w badaniach własnych pełnił kwestionariusz ankiety.

Informacje uzyskane w toku postępowania badawczego zostały poddane analizie ilościowej oraz jakościowej. Badania zrealizowano w 2013 roku za pomocą kwestionariusza ankiety. Z populacji generalnej wyłoniona została grupa osób biorących udział w badaniu, to jest 439 uczniów klas I - III szkół średnich różnego typu (liceum, technikum, szkoła zawodowa), zlokalizowanych na terenie województwa wielkopolskiego, umiejscowionych na terenie Poznania, Kościana, Opalenicy, Rokietnicy oraz Pobiedzisk Letniska.

Społeczeństwo globalnej zmiany i współczesna młodzież w świetle wyników badań własnych

Analiza wyników badań własnych⁶⁶ wykazała, iż respondenci najczęściej podkreślają takie właściwości współczesnego społeczeństwa, jak: „rozwój technik informacyjnych poszerzający zakres i możliwości kontaktu między ludźmi całego globu” (3,17)⁶⁷; „kulturę popularną z podkreśleniem kultury upozorowania, reality show, kultu ciała i seksualności” (3,05); „kulturę konsumpcji zgodną z hasłem »towary kupują swoich nabywców«” (2,95).

Warto podkreślić, iż wszystkie przedstawione powyżej orientacje stanowią podstawowe elementy codzienności współczesnej młodzieży, które są najbardziej wybijającymi się symbolami życia we współczesnym społeczeństwie. Zatem, można domniemywać, iż istnieje zgodność pomiędzy wymogami rzeczywistości społeczno-kulturowej a funkcjonowaniem jednostkowym. Badana grupa młodzieży ujawniła, iż najbardziej zauważalnymi dla nich właściwościami współczesnego społeczeństwa są te atrybuty życia w terażniejszości, które odnoszą się do stylu życia „globalnego nastolatka”

⁶⁶ W celu określenia związków pomiędzy zmiennymi zostały zastosowane określone procedury statystyczne: model regresji (R) oparty na wybranej metodzie wprowadzania biorącej pod uwagę wpływ wszystkich zmiennych uwzględnionych w modelu z wyjątkiem kategorii referencyjnych; korelacja rangowa wyznaczona na podstawie współczynnika korelacji rangowej Rho-Spearmana (S). Określono poziom istotności statystycznej opierając się na wartości $p < 0,05$, którą przyjmuje się w naukach społecznych. Dane przedstawione zostały za pomocą rozkładów procentowych lub wskaźników w postaci średniej arytmetycznej.

⁶⁷ Wartości podane w nawiasach stanowią wynik przedstawiony w postaci średniej arytmetycznej względem liczby 4. Wartości zaprezentowane zostały w celu porównania wyników dotyczących poszczególnych zmiennych.

(Z. Melosik), którego najistotniejszymi komponentami jest popkultura, konsumpcjonizm oraz mass media. Pozwala to wnioskować, iż współczesna młodzież swoim stylem życia znakomicie „wpisała się” w specyfikę społeczno-kulturowego wymiaru globalizacji, zatem egzystencja w zaistniałych warunkach stanowi dla nich szansę oraz wyzwanie, nie sprawiając trudności w realizacji indywidualnych potrzeb czy dążeń. Na podstawie wyników badań własnych można uznać, że współczesna młodzież ma szereg cech charakterystycznych dla przedstawicieli „pokolenia Y”, którzy poprzez „socyjalizację przez komputery” aktywnie i w każdej dziedzinie życia potrafią korzystać z technologii cyfrowych, są otwarci na wszelkiego rodzaju zmiany, postrzegając je jako nowe wyzwania i możliwości oraz żyją „kulturą przyjemności” (Z. Melosik).

W badaniach własnych wysoki wynik uzyskały również twierdzenia respondentów, iż „społeczeństwo współczesne jest przypisane do ryzyka, które trudno poddać kontroli, ocenić, całkowicie wyeliminować i przewidzieć” (2,94) oraz jest „zorientowane na medialne symulacje rzeczywistości, w których złudzenie, fantazja, symulacja wypierają realne doznania i doświadczenia” (2,94). Po raz kolejny badana młodzież ujawniła, iż jest w dużym stopniu świadoma specyfiki społeczeństwa zorientowanego na globalną zmianę, w którym ryzyko stanowi cechę wynikającą z egzystencji w świecie permanentnej zmiany. Można sądzić, że owa „świadomość ryzyka” niejako ułatwia młodym ludziom dostosowywanie się i wykorzystywanie zasobów, jakie można zyskać dzięki „umiejętnemu” nastawieniu wobec zastanych warunków społeczno-kulturowych. Warto również zauważyć, iż pomimo wysokiej istotności technik informacyjnych, współczesna młodzież jest świadoma „kultury upozorowania” (Z. Melosik), czyli przemieszania realnych doświadczeń z medialną symulacją rzeczywistości.

Orientacją dotyczącą osobistych aspiracji i dążeń, niezwiązaną z kultem codzienności, która została szczególnie podkreślona przez badaną młodzież, jest „nastawienie na wiedzę, której źródła są wszędzie” (2,75). Respondenci po raz kolejny w badaniach wskazali na wiedzę jako znaczącą kategorię, zatem są świadomi jej szczególnej istotności w zaistniałych warunkach społeczno-kulturowych. Przedstawiciele pokolenia Y charakteryzują się zdolnością długoterminowego planowania swojego życia, świadomością powiązań przyczynno-skutkowych różnorodnych wydarzeń, dlatego można domniemywać, iż wiedzę traktują jako szczególnie istotny zasób, wykazują gotowość do ciągłego rozwoju oraz posiadają umiejętność łatwego wyszukiwania informacji. Niniejsze cechy charakteryzujące współczesną młodzież mogą świadczyć o wysokim stopniu jej świadomości odnośnie wymogów współczesności dotyczących rynku edukacji i pracy, co jest pozytywnym prognostykiem ich przyszłości edukacyjno-zawodowej.

Najniższe średnie wyniki w deklaracjach uczniów uzyskały tendencje społeczeństwa wykraczające poza kwestie dotyczące osobistych wymiarów funkcjonowania jednostki u wejścia w obszar ogólnospołeczny, globalny. Takimi tendencjami są: „odpowiedzialność za decyzje, które mają wpływ na nowy kształt porządku światowego” (2,66); „przewidywanie i kreowanie przyszłych stanów rzeczy” (2,65) oraz „odpowiedzialne współuczestnictwo i współdziałanie we współzależnym społeczeństwie globalnym” (2,64). Jak wynika z powyższych danych, badana młodzież koncentruje się głównie na tych aspektach współczesnego społeczeństwa, które bezpośrednio wpływają na ich styl życia oraz funkcjonowanie w społeczeństwie. Młodzież ta w mniejszym stopniu podkreśla właściwości współczesnego społeczeństwa odnośnie wspólnotowego wymiaru egzystencji w teraźniejszości oraz wpływu działań jednostkowych na sprawy ogólnospołeczne. Zatem, można domniemywać, iż młodzi ludzie są świadomi zwrotu ku indywidualnym dążeniom jako cechy konstytutywnej zaistniałych warunków społeczno-kulturowych opartych na egocentrycznym postrzeganiu rzeczywistości.

Deklaracje dotyczące orientacji współczesnego społeczeństwa nie są zróżnicowane pod względem takich zmiennych niezależnych, jak płeć, wiek, miejsce zamieszkania, typ szkoły. Może to wskazywać na uniwersalizm poglądów na temat rzeczywistości społeczno-kulturowej w badanej grupie młodzieży. Fakt ten pozwala wnioskować, iż współczesne społeczeństwo postrzegane jest przez młodych w ten sam sposób, co sprawia, iż występuje „zjednoczenie pokoleniowe” względem relacji z aktualnymi warunkami społeczno-kulturowymi.

Opinie młodzieży podejmującej refleksję „samej o sobie” stanowi istotny wyznacznik relacji pomiędzy współczesnym pokoleniem a współczesnym społeczeństwem. Bezsprzeczna jest nierozzerwalna więź jednostki ze społeczno-kulturowymi warunkami egzystencji dokonującej się w konkretnej czasoprzestrzeni, jednakże to, co jest niejako „niedopowiedzianym” elementem, odnosi się do jakości tychże relacji. Rzeczywistość społeczno-kulturowa oddziałuje na jednostki, a z kolei jednostki kreują ową rzeczywistość. Niniejsze sprzężenie zwrotne stanowi podłoże do podjęcia refleksji nad oceną pokolenia rówieśników w kontekście porównań do pokolenia dorosłych w świetle wyników badań, co zostanie uczynione poniżej. Ocena pokolenia rówieśników stanowi istotę rozważań dalszych analiz badawczych. Uczniowie zostali poproszeni o odpowiedź na pytanie: „Jaka jest Twoja opinia na temat Twojego pokolenia?”⁶⁸

⁶⁸ Kategorie wyróżnione w pytaniu pochodzą z kwestionariusza badań M. Dudzikowej, za: A. Cybal-Michalska, *Tożsamość młodzieży*, s. 139.

Wyniki badań własnych wskazują na przewagę deklarowanych przez młodzież opinii o współczesnym pokoleniu będącym „takim, jakie jest współczesne społeczeństwo, epoka” (2,76; 56,7%). Zatem, podjęte eksploracje badawcze potwierdzają głoszoną tezę o wzajemnym wpływie jednostkowych losów z kondycją współczesnego społeczeństwa. Warto również podkreślić, iż uczestnicy społeczeństwa są świadomi owych powiązań. Współczesna młodzież niejako „wprost” zadeklarowała powiązanie własnych doświadczeń ze specyfiką społeczeństwa zorientowanego na globalną zmianę, co wybrzmiewało również w wypowiedziach na temat opinii dotyczącej orientacji współczesnego społeczeństwa. Stanowi to pozytywny prognostyk dla jakości egzystencji młodych ludzi w zaistniałych warunkach społeczno-kulturowych, bowiem poprzez ich zrozumienie następuje ustosunkowanie się do niniejszych wymiarów, wpływając istotnie na „przeżywaną codzienność” młodych ludzi.

Prawie co drugi respondent (48,6%) dostrzega specyfikę współczesnego pokolenia, zaprzeczając twierdzeniu, iż „dzisiejsze pokolenie jest normalne” w rozumieniu, iż „niczym szczególnym się nie wyróżnia od pokolenia dorosłych”. Można zatem uznać, iż współczesna młodzież wyraźnie dostrzega szczególne właściwości społeczeństwa zorientowanego na globalną zmianę, przeciwstawiając je specyficę warunków egzystencji wcześniejszej generacji. Fakt ten pozwala wnioskować, że świadomość młodzieży w zakresie specyfiki bycia pokoleniem „wyjątkowym” w pewnym stopniu ułatwia im uczestnictwo w zastanych warunkach społeczno-kulturowych poprzez wykorzystanie potencjału w nim tkwiącego. Potwierdzeniem niniejszej tezy jest również fakt, iż badana młodzież w swoistej rzeczywistości społeczno-kulturowej dostrzega szansę na rozwój (2,85; 62,2%). Respondenci postrzegają zatem własne pokolenie jako wygrane, z dużymi możliwościami rozwoju.

Ocena własnego pokolenia jako wykazującego małą szansę na przyszłość dotyczyła 26,1% uczniów, co wskazuje po raz kolejny w prezentowanych wynikach badań na wysoki stopień orientacji futurologicznej badanej młodzieży oraz entuzjazmu i poczucia sprawstwa w obliczu kreowania przyszłego dorosłego życia przez młodych. Takie zmienne niezależne charakteryzujące respondentów, jak: płeć, wiek, miejsce zamieszkania, typ szkoły, czy relacje pomiędzy członkami rodziny nie wykazały istotnego statystycznie układu relacji z opinią, iż: „współczesne pokolenie jest lepsze niż było kiedyś” oraz „jest takie jak epoka, społeczeństwo”, jak również „jest pokoleniem przegranym, z małymi szansami na przyszłość”.

Aprobata wobec charakterystyki współczesnego pokolenia młodzieży jako „lepszego od pokolenia dorosłych” wiąże się z miejscem zamieszkania

w miasteczku (R; $p = 0,012$)⁶⁹, uczęszczaniem do liceum ogólnokształcącego (R; $p = 0,035$) oraz zasadniczej szkoły zawodowej (R; $p = 0,003$). Grupa respondentów postrzegająca współczesne pokolenie jako lepsze od dorosłych cechuje się istotnie orientacją na perfekcjonizm, doskonałość w działaniu i pełnieniu ról społecznych (S; $p = 0,1449$) oraz odwrotnie proporcjonalnym nastawieniem na dominowanie nad innymi w zakresie posiadanych dóbr materialnych wysoko cenionych wśród młodzieży, co pozwala młodemu człowiekowi orzekać o swojej wartości. Postrzeganie współczesnego pokolenia jako wygranego, mającego dużą szansę rozwoju jest istotne statystycznie z wykształceniem ojca (R; $p = 0,034$) oraz matki (R; $p = 0,048$). Natomiast, ocena współczesnego pokolenia jako „normalnego, niczym szczególnie się nie wyróżniającego od pokolenia dorosłych” jest powiązana z miejscem zamieszkania na wsi (R; $p = 0,047$). Niewielu respondentów (2,5%) wymieniło inne opinie na temat współczesnego pokolenia, z których wszystkie stawiły je w negatywnym świetle („zepsute; fałszywe; zabiegane; pełne oszczerstw; słabe; ważniejsze pieniądze niż przyjaźń”).

Z analizy powyższych danych dotyczących oceny pokolenia rówieśników wynika, iż współczesna młodzież postrzega własne pokolenie jako będące pozytywnym kontrastem dla pokoleń wcześniejszych, ze względu na duże możliwości rozwoju. Obecne warunki społeczno-kulturowe, w których egzystuje współczesna młodzież ujmowane są przez nich jako źródło potencjalnych szans, które można wykorzystać w celu osiągnięcia zadowolenia z życia. Respondenci wykazują wysoki stopień świadomości specyfiki zastanej rzeczywistości społecznej oraz dostrzegają przełożenie niniejszych właściwości na jakość życia. Poglądy współczesnej młodzieży na temat własnego pokolenia powiązane są z orientacjami życiowymi. Tendencje oraz dążenia uczniów przekładają się na ocenę pokolenia, co wskazuje na postrzeganie całego pokolenia przez pryzmat indywidualnych doświadczeń.

Zaprezentowane powyżej wyniki badań własnych są zbieżne z tendencjami uchwyconymi w *Raporcie Młodzi 2011*⁷⁰. Jego autorka – K. Szafraniec

⁶⁹ W celu określenia związków pomiędzy zmiennymi zostały zastosowane określone procedury statystyczne: model regresji (R) oparty na wybranej metodzie wprowadzania biorącej pod uwagę wpływ wszystkich zmiennych uwzględnionych w modelu z wyjątkiem kategorii referencyjnych; korelacja rangowa wyznaczona na podstawie współczynnika korelacji rangowej Rho-Spearmana (S). Określono poziom istotności statystycznej opartej na wartości $p < 0,05$, którą przyjmuje się w naukach społecznych. Dane przedstawione zostały za pomocą rozkładów procentowych lub wskaźników w postaci średniej arytmetycznej.

⁷⁰ Raport przedstawia szereg różnorodnych wyników badań empirycznych, roczniki statystyczne, demograficzne bazy danych, co stanowi cenne źródło informacji na temat różnorodnych zagadnień dotyczących współczesnej młodzieży, jak np. wymiana pokoleniowa, aspiracje i oczekiwania, edukacja, rynek pracy, styl życia, konsumpcja, czas wolny, nowy

doskonale wyjaśnia konieczność podejmowania szczegółowych studiów nad adolescentami, podkreślając, iż

młodzież jest bardzo dobrym punktem odniesienia do obserwacji tego, co dzieje się z całym społeczeństwem. Jest soczewką, w której skupiają się najróżniejsze problemy i napięcia systemu. Jest barometrem zmian i społecznych nastrojów. Sytuacja młodych, ich sposób postrzegania świata, ich aspiracje i dążenia życiowe są miarą zmian, które już się dokonały, i dystansu, jaki jeszcze jest do pokonania. Diagnozy młodzieży w naturalny sposób zmuszają do myślenia o przyszłości, wprowadzają w ten rodzaj praktyki intelektualnej, bez której trudno sobie wyobrazić uprawianie światłej i dalekowzrocznej polityki – są naturalnym punktem odniesienia dla prognoz⁷¹.

Niniejszy portret współczesnej młodzieży, uwzględniający ponowoczesną formację społeczną, służy jako przyczynek do wskazań „rekomendacji dla polityk publicznych”, bowiem „nie można mówić o młodych bez mówienia o przyszłości i nie można mówić o przeszłości bez mówienia o młodych”⁷².

Zadania tego podjął się M. Boni, redagując 35 rekomendacji dla polityk publicznych. Główna z nich wskazuje na konieczność podjęcia szeregu działań społecznych opartych na perspektywie pokoleniowej, bowiem rekomenduje

uczynić wymiar generacyjny kluczowym dla strategii rozwojowych świata, Europy, krajów, a w naszym państwie perspektywy „Polski 2030. Trzecia fala nowoczesności” – po to, by kompleksowe podejście dało szansę na poprawę sytuacji życiowego startu młodych, a zarazem stworzyło warunki dla aktywnej starości i tzw. srebrnej gospodarki⁷³.

Uzupełnieniem i niejako wprowadzeniem do rekomendacji szczegółowych stanowi druga rekomendacja, która mówi, iż

z punktu widzenia sił rozwojowych oraz doświadczenia zmiany, to właśnie młoda generacja Polaków ma wszelkie znamiona, by nie tylko – jak poprzednicy – zmienić model ustrojowy, ale poprowadzić kraj w przyszłość, opartą na nowych przewagach konkurencyjnych, dokonać naprawę radykalnego skoku cywilizacyjnego (i to poza wszelkimi różnicami światopoglądowymi oraz ideologicznymi czy politycznymi). W rozwiązywaniu różnych problemów i podejmowaniu wyzwań powinniśmy stawić na młodych⁷⁴.

---

ustrój, polityka, zdrowie, zachowania społeczne (K. Szafraniec (red.), *Młodzi 2011*, Warszawa 2011).

⁷¹ Tamże, s. 11.

⁷² Tamże.

⁷³ M. Boni, *Rekomendacje dla polityk publicznych*, [w:] *Młodzi 2011*, red. K. Szafraniec, Warszawa 2011, s. 390.

⁷⁴ Tamże, s. 391.

Wyniki badań własnych stanowią niejako potwierdzenie przedstawionych w Raporcie *Młodzi 2011* też odnośnie wybranych aspektów obrazu współczesnej młodzieży postrzeganego z perspektywy rówieśników. Zasadna okazała się analiza funkcjonowania współczesnych młodych oparta na płynno nowoczesnej retoryce, bowiem wyniki podjętych badań wskazały, iż osoby badane wykazują wysoki poziom świadomości zaistniałych warunków społeczno-kulturowych, przez co znakomicie wpisują swoje poglądy, dążenia, zachowanie w wymogi stawiane przez partycypowaną rzeczywistość. Zatem, „juwentologiczne” pole dociekań badawczych ustanawia podstawy do rozważań nad portretem współczesnej młodzieży uwikłanej w płynno nowoczesną rzeczywistość społeczno-kulturową.

Wynikający z wypowiedzi respondentów obraz młodzieży stojącej przed realizacją zadań rozwojowych odpowiednich dla etapu adolescencji, tj. nabywaniem kompetencji przynależnych do osoby dorosłej w wymiarze psychologicznym (kształtowanie własnej tożsamości), społecznym (pełnienie szeregu ról społecznych), czy socjokulturowym (uczestnictwo w życiu społecznym i kulturowym) wskazuje na szereg cech przynależnych do osób młodych będących nawiązaniem do kondycji zastanej rzeczywistości społeczno-kulturowej, takich jak: wysoki stopień aspiracji do zdobywania wiedzy, otwartość na nowe doświadczenia, orientacja na przyszłość, wysoki poziom poczucia sprawstwa, godności i wzajemnego szacunku oraz nastawienie na wspólnotowość.

Przedstawiony powyżej obraz współczesnej młodzieży wyłaniający się z wyników badań pozwala w pełni poprzeć rekomendacje zawarte w Raporcie *Młodzi 2011*, mówiące o potrzebie wsparcia młodzieży przez świat dorosłych, bowiem to oni stanowią nadzieję i siłę do dalszego rozwoju społeczeństwa. Centrum rozwoju, innowacyjności oraz podejmowania nowych wyzwań we współczesnym świecie stanowią ludzie młodzi, których należy wspierać.

Refleksje nad sytuacją współczesnej młodzieży, poparte opiniami auto-reprezentacyjnymi jej reprezentantów, stanowią niejako diagnozę przyszłych stanów rzeczy, bowiem to młodzi są źródłem siły, mobilności i rozwoju współczesnego społeczeństwa. Wyniki podjętych badań wskazują na młodzież postrzegającą siebie jako zorientowaną na przyszłość, upatrującą szansę na rozwój w zastanych warunkach społeczno-kulturowych, co więcej – podejmującą aktywne działania ku temu, ujmując siebie jako kreatora własnych losów oraz mającej wpływ na jakość rzeczywistości, w której partycypuje. Głos współczesnej młodzieży powinien być słyszalny i odbierany przez świat dorosłych jako trwały oraz istotny element dyskusji w życiu publicznym, ponieważ egzystencja w zaistniałych warunkach społeczno-kulturowych

wymaga nastawienia na rozwój, aktywność oraz siłę i wiarę w moc sprawczą jednostki, czego uosobieniem są współcześni młodzi ludzie dający temu wyraz w wynikach podjętych badań empirycznych. Współczesna młodzież przejawia wysoki poziom symbiozy z partycypowaną rzeczywistością społeczno-kulturową. Dzięki temu doszukuje się w zastanych warunkach szans oraz możliwości rozwoju potencjału w niej tkwiącego.

BIBLIOGRAFIA

- Bauman Z., *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika?* Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
- Bauman Z., *Płynna nowoczesność*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2006.
- Bauman Z., *Płynne życie*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2007.
- Boni M., *Rekomendacje dla polityk publicznych*, [w:] *Młodzi 2011*, red. K. Szafraniec, Warszawa 2011.
- Buksiński T., *Spółczesność informatyczna i komunikacyjna*, [w:] *Spółeczne problemy globalizacji*, red. Z. Blok, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001.
- Burszta W.J., Kuligowski W., *Sequel. Dalsze przygody kultury w globalnym świecie*, Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2005.
- Burszta W.J., *Różnorodność i tożsamość. Antropologia jako kulturowa refleksyjność*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2004.
- Cybal-Michalska A., *Tożsamość młodzieży w perspektywie globalnego świata*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2010.
- Dębska U., Tomaszewska B., *Młodzież epoki przemian. Niektóre osobowościowe wskaźniki trudności w dobrym funkcjonowaniu we współczesnej rzeczywistości*, [w:] *Młodzież w zmieniającym się świecie*, red. A. Keplinger, Prace Psychologiczne LIV, Wrocław 2001.
- Friedman T.L., *Lexus i drzewo oliwne. Zrozumieć globalizację*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2001.
- Giddens A., *Socjologia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2004.
- Giddens A., *Nowoczesność i tożsamość*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Godzic W., *Przyjemności konsumowania i konsumowanie przyjemności*, [w:] *Oglądanie i inne przyjemności kultury popularnej*, red. W. Godzic, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”, Kraków 1996.
- Golka M., *Oblicza wielokulturowości*, [w:] *U progu wielokulturowości*, red. M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997.
- Golka M., *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 1999.
- Golka M., *Kultura w przestrzeni globalnej*, [w:] *Spółeczne problemy globalizacji*, red. Z. Blok, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001.
- Golka M., *Wchodzenie w cywilizację konsumpcyjną*, [w:] *Nowe style zachowań*, red. M. Golka, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2001.
- Golka M. (red.), *W cywilizacji konsumpcyjnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004.
- Kempny M., *Globalizacja*, [w:] *Encyklopedia socjologii*, t. I, Oficyna Naukowa, Warszawa 1998.

- Kempny M., Woroniecka G. (red.), *Religia i kultura w globalizującym się świecie*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 1999.
- Karmolińska E., *Młodzież ze środowisk zagrożonych marginalizacją wobec własnej przyszłości*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2006.
- Kłoskowska A., *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Korporowicz M., *Wielokulturowość i międzykulturowość*, [w:] *U progu wielokulturowości*, red. M. Kempny, A. Kapciak, S. Łodziński, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997.
- Krajewski M., *Kultury kultury popularnej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2003.
- Mamzer H., *Tożsamość w podróży. Wielokulturowość a kształtowanie tożsamości jednostki*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2003.
- Melosik Z. (red.), *Młodzież. Styl życia i zdrowie. Konteksty i kontrowersje*, Wolumin, Poznań 2001.
- Melosik Z., Szkudlarek T., *Kultura, tożsamość i edukacja – migotanie znaczeń*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2009.
- Miluska J., *Psychologiczne konsekwencje globalizacji w wymiarze kulturowym*, [w:] *Społeczne problemy globalizacji*, red. Z. Blok, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2001.
- Możejko E., *Wielka szansa czy iluzja: wielokulturowość w dobie ponowoczesności*, [w:] *Dylematy wielokulturowości*, red. W. Kalaga, Wydawnictwo Universitas, Katowice 2007.
- Naisbitt J., *Megatrendy*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1997.
- Peret P., *Obraz współczesnej młodzieży postrzegany z perspektywy rówieśników – maszynopis pracy doktorskiej*, Poznań 2013.
- Reykowski J., Skarżyńska K., Ziółkowski M. (red.), *Orientacje społeczne jako element mentalności*, Wydawnictwo NAKOM, Poznań 1990.
- Ritzer G., *Magiczny świat konsumpcji*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza, Warszawa 2009.
- Socjologia. Przewodnik encyklopedyczny*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Strinaci D., *Wprowadzenie do kultury popularnej*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1998.
- Szafraniec K. (red.), *Młodzi 2011*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa 2011.
- Terada Y., *Rozwój społeczeństwa konsumpcyjnego i różne koncepcje wolności*, [w:] *W cywilizacji konsumpcyjnej*, red. M. Golka, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2004.
- Troszyński M., *Kultura popularna – emancypacja czy zniewolenie?* [w:] *Od kontrkultury do popkultury*, red. M. Golka, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2002.
- Wnuk-Lipiński E., *Świat międzyepoki*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Kraków 2004.
- Zamojska E., *Kulturowa tożsamość młodzieży: studium empiryczne: z badań nad młodzieżą szkół średnich*, Wydawnictwo Edytor, Poznań-Toruń 1998.
- Ziętek A., *Globalizacja a kultura*, [w:] *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2002.

<http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=3867111>, [dostęp: 6 III 2011].

